

วารสารความเป็นธรรมทางสังคมและความเหลื่อมล้ำ

มนุษย์แรงงานกับความความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย มุมมองทางมานุษยวิทยากับการศึกษาความไม่เป็นธรรม กรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติชาวพม่า ในอำเภอแม่สอด และกรุงเทพมหานคร

Laboring class and inequality in Thai society: An anthropological perspective and study of injustice in Burmese laborers of Mae Sod district and Bangkok

ศศิธร ศิลปุตตยา^{ก1}

Sasithorn Sinvuttaya^a

^กคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

^aFaculty of Archaeology, Silpakorn University

บทคัดย่อ

มนุษย์แรงงานกับความความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย มุมมองทางมานุษยวิทยากับการศึกษาความไม่เป็นธรรม เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ย้ายถิ่นฐานของมนุษย์แรงงานชาวพม่าที่เข้ามาทำงานในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และกรุงเทพมหานคร โดยการเข้ามาใช้แรงงานดังกล่าวก่อให้เกิดกระบวนการผลิตซ้ำความไม่เป็นธรรมของผู้คน โดยแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานถูกทำให้เป็นมาตรฐานคนละชุดกับพลเรือนในประเทศ ทั้งเรื่องรูปแบบของอาชีพที่เข้ามาเป็นแรงงานระดับล่าง และเรื่องของสิทธิความเป็นอยู่ สิทธิที่อยู่อาศัย และสิทธิการรักษาพยาบาล เช่น ในกรณีการเข้าถึงประกันสุขภาพของแรงงานข้ามชาติที่ไม่เป็นธรรมกับแรงงานเอง การได้รับสถานะการเป็นพลเมือง การได้รับค่าจ้างอย่างถูกต้องและยุติธรรม ฯลฯ สถานะทางสิทธิมนุษยชนในเรื่องพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทั้งในเรื่องของสิทธิในการรักษาพยาบาล การบริการ สิทธิในการทำงาน และได้รับการคุ้มครองแรงงานตามกฎหมาย สิทธิการศึกษา และสิทธิในการครอบครองที่อยู่อาศัยจึงนับเป็นภาวะการณ์ที่คุกคามความมั่นคงชีวิตของแรงงานข้ามชาติในระดับปัจเจกบุคคลเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามปรากฏการณ์ดังกล่าวถือเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่พบเห็นได้จากหลากหลายประเทศทั่วโลก เช่น บทเรียนการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของชนพื้นเมืองในรัฐควิเบก หรือกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศพม่าที่มีการพยายามแก้ไขปัญหาคือความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เกิดขึ้นกับกลุ่มคนที่หลากหลาย ผู้เขียนจึงมุ่งหวังว่าบทเรียนที่ได้บทพวนในงาน

¹Corresponding author, E-mail address: sasithron@msn.com

เขียนครั้งนี้จะเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับกรอบคิดหรือมโนทัศน์ของสังคมที่จะนำมาสู่การได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันต่อชนกลุ่มน้อย ผู้อพยพ หรือแม้แต่แรงงานข้ามชาติที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยนั่นเอง

คำสำคัญ: มนุษย์แรงงาน; ความไม่เป็นธรรม; แรงงานข้ามชาติ; สิทธิ

Abstract

Laboring Class and Inequality in Thai Society: An Anthropological Perspective and Study of Injustice in Burmese Laborers of Mae Sod District and Bangkok. According to the entering of laboring class which is caused reproduction process of the unfair labor. Moreover, the migrant workers who treated different standard with the population in the country not even the occupational class but also the right of living, place to live and medical treatment for example, unfair health insurance, positioning as a population or reasonable wage rate. Basic of living issues such as medical treatment, service, career, labor protection and welfare, the right of education, the right to own their own house are threatening security of the laboring class. However, all those phenomena are the structural problems as can be seen in many countries around the world. For example, fight for the justice of aborigine, Quebec or Burmese ethnic group who is solving the social inequality problems. The writer expects to revise the social concept which lead to well and equality behave with ethnic group, immigrant or migrant workers in Thailand.

Keywords: Laboring class; Inequality; Migrants workers; Rights

บทนำ

ปรากฏการณ์แรงงานพม่ากับการข้ามพรมแดนชาติ

การอพยพย้ายถิ่น (Migration) เป็นรูปแบบทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นในสังคมวัฒนธรรมมนุษย์ทั่วโลก โดยการอพยพย้ายถิ่นฐานมีเงื่อนไขและปัจจัยทั้งเรื่องการเมือง ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และชาติพันธุ์ องค์การเศรษฐกิจและสังคม องค์การสหประชาชาติ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา ทั่วโลกมีผู้อพยพย้ายถิ่นระหว่างประเทศประมาณ 175 ล้านคน หรือคิดเป็นเกือบร้อยละ 3 ของประชากรทั่วโลก (Department of Economic and Social Affairs, United Nations) ในปี พ.ศ. 2548 องค์การสหประชาชาติได้รายงานว่ามีประชากรจำนวน 191 ล้านคนไม่ได้อาศัยอยู่ในประเทศของตนเอง (INTERNATIONAL MIGRATION AND DEVELOPMENT, 2006) สำหรับในภูมิภาคเอเชียพบว่ามีผู้ย้ายถิ่นฐานจากประเทศในเอเชียไปอยู่ในทุกภูมิภาคทั่วโลกเท่ากับ 14% ของผู้ย้ายถิ่นทั้งหมดทั่วโลก (Division, 2002)

ปรากฏการณ์ย้ายถิ่นฐานข้างต้นยังมาพร้อมกับกระบวนการผลิตซ้ำความไม่เป็นธรรม² ของผู้คน โดยเฉพาะในรัฐชาติสมัยใหม่ (Nation State) ที่มาพร้อมกับการกำหนดพรมแดนพื้นที่ระหว่างคนในประเทศ และคนนอกประเทศ โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติ (Alienation) ที่ถูกชนชั้นปกครองของรัฐสมัยใหม่จำแนกให้กลายเป็นคนอื่น (Otherness) และถูกลดค่าความเป็นมนุษย์ลง ดังเช่นในบทความเรื่อง “The Other Within : Travel and Ethno-Spatial Differentiation of Siamese Subject 1885-1900” (Winichakul, 2000a; Winichakul, 2000b) ได้สะท้อนวิถีคิดของชนชั้นปกครองที่อาศัยความสัมพันธ์ของพื้นที่ และระยะห่างจาก ศูนย์กลางของอำนาจที่ผสมผสานความคิด การแบ่งแยกผู้คนตามลักษณะชาติพันธุ์วรรณะแบบตะวันตก อาทิ พื้นที่ป่ายังมีสถานภาพที่ด้อยกว่าเมือง ดังนั้นกลุ่มคนชาวเขา เช่น กะเหรี่ยง มูเซอ ลัวะ ผีตองเหลือง และกลุ่ม คนอื่น ๆ ที่อาศัยในป่า จึงถูกจัดให้เป็นกลุ่มคนป่า (The wild others) หมายถึง คนที่ห่างไกลความเจริญ และไม่น่าสนใจที่จะต้องไปปกป้อง ไม่มีโอกาสของการทำให้เป็นไทย หรือศิวิไลซ์ได้ (Winichakul, 1994) ซึ่งเป็นไปในทางเดียวกับที่แรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานถูกทำให้เป็นมาตรฐานคนละชุดกับพลเรือนในประเทศ ทั้งในแง่ของสิทธิความเป็นอยู่ สิทธิที่อยู่อาศัย และสิทธิการรักษาพยาบาล เช่น ในกรณีการเข้าถึงประกันสุขภาพของ แรงงานข้ามชาติ แรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย ประสบปัญหาเกี่ยวกับระบบการประกัน สุขภาพดังกล่าว ทั้งนี้ เนื่องจากมีทั้งแรงงานที่ไม่สามารถเข้าสู่ระบบได้ และไม่ต้องการที่จะเข้าสู่ระบบ การไม่สามารถเข้าสู่ระบบได้ เนื่องจากการที่รัฐกำหนดว่าแรงงานที่จะทำการประกันสุขภาพได้ต้องได้รับการจดทะเบียนหรือมี ทร.38/1³ เท่านั้น ในขณะที่แรงงานจำนวนมากที่ไม่ ได้จดทะเบียนเพราะพลาดโอกาสในช่วงที่มี การเปิดให้จดทะเบียน หรือเพราะเข้ามาภายหลัง สำหรับแรงงานที่มี ทร.38/1 แต่ไม่ต้องการที่จะเข้าสู่ระบบ ประกันสุขภาพก็มีเหตุผลหลายประการ เป็นต้นว่า ค่าประกันที่สูงเมื่อต้องจ่ายเอง ในขณะที่ไม่คิดว่าจะได้ใช้ บริการด้านสุขภาพจากหน่วยงานของรัฐอย่างเต็มที่ เช่นกรณีที่แรงงานย้ายที่ทำงาน แรงงานจะไม่สามารถไป ใช้สิทธิในการรักษาพยาบาลจาก สถานพยาบาลที่ระบุไว้ในบัตร การที่มีบัตรประกันสุขภาพแต่ยังไม่กล้า เดินทางไปไหนเพราะกลัวถูกตำรวจจับ การที่สถานพยาบาลอยู่ไกลต้องเสียเวลาเดินทางและการไปรักษาทำ ให้ต้องเสียเวลาและรายได้จากการทำงาน (ขวัญชีวัน บัวแดง, 2552: 146-172)

² ความไม่เป็นธรรม ตามนิยามทางสังคมศาสตร์โดย ศ.ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์ มองว่าคือ ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับปัจเจกที่ประกอบไปด้วยการเกิดขึ้นของกลุ่มคนที่หลากหลายทั้ง กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มคนจน กลุ่มผู้หญิง ที่ถูกกลไกทางสังคม เช่น นโยบาย ภาษี ระบบสิทธิ การจัดการแรงงาน ฯลฯ บิดเบือน ช่วงชิง นิยาม ความหมายของตัวตนจนก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม เช่น การกีดกันคนบางกลุ่มที่ถูกทำให้ล่องหนจากสังคมออกจากการเข้าถึงทรัพยากร สิทธิ และ บริการต่าง ๆ

³ รัฐบาลได้มีนโยบาย“ผ่อนผัน” ให้บุคคลที่มีสถานะเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายสามารถทำงานได้ในลักษณะชั่วคราว โดยมีมติคณะรัฐมนตรีขยายเวลา การผ่อนผันเป็นรายปี มาถึงปี 2547 มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญคือคณะรัฐมนตรีกำหนดให้มีขั้นตอนการจดทะเบียนแรงงาน 3 ขั้นตอนคือ หนึ่ง ให้แรงงานจดทะเบียนรับรหัสประจำตัว 13 หลัก ซึ่งปรากฏในแบบรับรองทะเบียนประวัติเรียกว่า “ทร. 38/1” ขั้นตอนที่สอง ให้แรงงานที่มีทะเบียน ไปตรวจร่างกายและทำ ประกันสุขภาพ และขั้นตอนสุดท้ายคือ ผู้ที่ผ่านการตรวจร่างกายไปยื่นขอใบอนุญาตทำงาน ผลจากการใช้นโยบายนี้ในปี 2547 พบว่ามีแรงงานจำนวนถึง 1,284,920 คนที่เข้ามารายงานตัว และจดทะเบียนรับหมายเลขประจำตัว แต่ปรากฏว่าผู้ที่ผ่านการตรวจร่างกายและขอใบอนุญาตทำงานตามข้อมูลปี 2548 มี เพียง 847,630 คน แบ่งเป็นแรงงานจากประเทศพม่า 632,454 คน จากประเทศลาว 105,134 คน และจากประเทศกัมพูชา 110,042 คน (กฤตยา อาชวนิจกุล & พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร, 2548: 132)

ในภูมิภาคเอเชีย นอกจากประเทศจีน องค์การสหประชาชาติได้จัดให้ประเทศไทยเป็นทั้งประเทศส่งออกและปลายทางของการอพยพย้ายถิ่น (Division, 2002) เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่มีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดต่อกัน ทำให้ขาดแคลนแรงงานในภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และการประมง แต่ในสองสามทศวรรษที่ผ่านมา แรงงานไทยจำนวนมากมีการอพยพไปทำงานในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ข้อมูลระหว่างปี พ.ศ. 2544-2553 คนไทยที่เดินทางไปทำงานที่ได้หวั่นลดลง แต่กลับเพิ่มจำนวนแรงงานที่ประเทศเกาหลีใต้ สถานการณ์ดังกล่าวทำให้ประเทศไทยต้องนำเข้าแรงงานจำนวนมากจากนอกประเทศ โดยเฉพาะแรงงานไร้ฝีมือ หรือแรงงานที่ไม่ต้องใช้ทักษะความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการทำงาน (Unskilled labor) ซึ่งปัจจัยและเงื่อนไขดังกล่าวเป็นตัวดึงดูดให้แรงงานจากประเทศใกล้เคียงเช่น พม่า ลาว เขมร อพยพย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทย

โดยเฉพาะแรงงานพม่าได้ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานเป็นแรงงานระดับล่างกว่าหลายแสนคน โดยกระทรวงแรงงาน สำนักบริหารแรงงานข้ามชาติ กรมการจัดหางาน เก็บรวบรวมข้อมูลจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติชาวพม่าทั่วประเทศ แบ่งตามรายภาคและรายจังหวัดดังนี้ 1. กลุ่มแรงงานข้ามชาติตามมติคณะรัฐมนตรี⁴ จำนวนแรงงานชาวพม่าที่จดทะเบียนในปี 2554 จำนวน 841,073 คน 2. จำนวนแรงงานข้ามชาติชาวพม่าผิดกฎหมายมาตรา 9⁵ จำนวน 374,603 คน จากจำนวนการย้ายถิ่นของแรงงานชาวพม่าที่แสดงให้เห็น จะพบว่าแรงงานดังกล่าวใช้พื้นที่ประเทศไทยเป็นฐานความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว และเครือญาติก่อนจะกลับไปสู่ประเทศต้นทาง

อย่างไรก็ตาม การเข้ามาทำงานแรงงานแบบไร้ฝีมือของแรงงานข้ามชาติดังกล่าว มักจะเข้ามาทำงานแบบผิดกฎหมาย เนื่องจากแรงงานย้ายถิ่นฐานเข้ามาทางชายแดนบริเวณจุดผ่อนปรน จึงมักไม่ผ่านการตรวจสอบเอกสารการเข้าเมือง มีเพียงนายจ้างบางส่วนเท่านั้นที่จัดทำบัตรอนุญาตทำงานให้แรงงาน และจะหักค่าใช้จ่ายในการทำบัตรอนุญาตดังกล่าวจากเงินค่าจ้างของแรงงาน แม้ว่าแรงงานจะได้รับสิทธิในการถือครองบัตรอนุญาตทำงาน แต่นายจ้างทั่วไปจะเก็บบัตรตัวจริงไว้ และให้สำเนาไว้แก่แรงงาน เพื่อเป็นประกันไม่ให้แรงงานเหล่านี้ย้ายถิ่นฐานไปทำงานที่อื่น แต่หากแรงงานข้ามชาติไม่มีใบอนุญาตในการทำงาน ที่ออกโดยนายจ้างแล้วนั้นแรงงานก็มักจะต้องจ่ายค่าคุ้มครองให้กับผู้ใหญ่บ้าน เพื่อทำบัตรยืนยันการทำงานหรือที่อยู่อาศัยแทน กระบวนการดังกล่าวคล้ายกับที่ ศ.ดร.อานันท์ กาญจนพันธ์ พูดถึงปัญหากลไกเชิงสถาบันที่ทำงานบิดเบือน หรือบิดเบี้ยว ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมที่อาจารย์อานันท์เรียกว่า High Lost หรือการสูญเสียความเป็นอัตลักษณ์ของคน โดยเฉพาะคนงานแบบไม่เป็นทางการ เช่น คนงานพลัดถิ่น คนงานที่ถูกเอารัดเอาเปรียบในหลายรูปแบบ ซึ่งแฝงตัวอยู่และเรามองไม่เห็นบุคคลคนเหล่านี้ หรือที่เรียกว่า “มนุษย์ล่องหน” (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2554: 207)

⁴กลุ่มแรงงานข้ามชาติเข้าเมืองผิดกฎหมาย แต่ผ่อนผันตามมาตรา 13 ตามมติคณะรัฐมนตรีต่อปี โดยแรงงานต้องต่ออายุแรงงานทุกปี ดำเนินงานตั้งแต่ พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา

⁵กลุ่มแรงงานข้ามชาติหลบหนีเข้าเมืองสัญชาติพม่า ลาวและกัมพูชา ที่ได้รับการจัดระบบตามกฎหมายการแก้ไขปัญหาลูกจ้างข้ามชาติหลบหนีเข้าเมือง

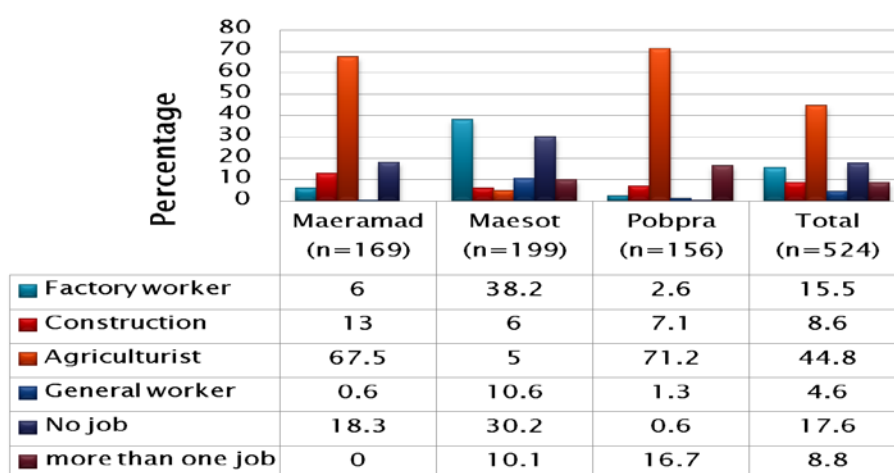
จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นก็ทำให้เห็นถึงความไม่ชอบธรรมต่อสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนพึงมี ถึงแม้ว่ารัฐไทยจะยอมรับที่จะเคารพสิทธิมนุษยชนต่อประชาคมระหว่างประเทศมาตั้งแต่ พ.ศ. 2491 ด้วยการเข้าร่วมปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration on Human Rights) เป็นภาคีของอนุสัญญาระหว่างประเทศ รวมถึงการยอมรับที่จะเคารพในสิทธิศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ในหมวดทั่วไปของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร, 2551) แต่กลุ่มแรงงานข้ามชาติ ซึ่งถือเป็นคนชายขอบในพรมแดนไทยยังถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนอยู่ และปัญหาเรื่องประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่เป็นปัญหามากในประเทศไทย ดังนั้นการสร้างมุมมองหรือทำความเข้าใจสังคมต่อการคิดเรื่องความหลากหลายจึงเป็นเรื่องจำเป็น เนื่องจากปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของสังคมในแง่ของประชากรเป็นไปในรูปแบบของการข้ามพรมแดนทางชาติพันธุ์ เราจะพบการอพยพย้ายถิ่นฐานของกลุ่มคนจำนวนมาก ทั้งจากปัญหาเรื่องความไม่มั่นคงทางการเมือง และปัญหาเรื่องเศรษฐกิจปากท้องของผู้คนนั้นหากสังคมใช้มุมมองเชิงเดียว ที่มุ่งสนใจแต่พลเรือนหรือประชากรในพรมแดนรัฐชาติของตนเอง ก็อาจจะทำให้กลุ่มคนบางประเภทถูกลืมเลือนหายไป ดังนั้นการสร้างทำความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ในลักษณะพหุวัฒนธรรมจึงน่าจะมีส่วนช่วยในการจัดการเรื่องความไม่เป็นธรรมในสังคมได้ดีขึ้น ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมในประเด็นเรื่องการสร้างระบบการจัดการที่สนับสนุนต่อกลุ่มคนที่หลากหลาย คือ การสร้าง พหุนิยมทางกฎหมาย หรือ Legal Pluralism กระบวนการดังกล่าวช่วยสร้างการประนีประนอม โดยยอมรับสิทธิของผู้อื่นแม้ว่าพวกเขาจะมีความแตกต่างทางชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรม ซึ่งการสร้างกฎเกณฑ์หรือกฎหมายในระดับชุมชนขึ้นมาต่อรองสิทธิพื้นฐาน เช่น สิทธิในการรักษาพยาบาล หรือสิทธิในการอยู่อาศัย น่าจะเป็นส่วนสำคัญต่อการลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความชอบธรรมขึ้นได้ในที่สุด

ความไม่เป็นธรรมกับแรงงานข้ามชาติชาวพม่า ในอำเภอแม่สอด และเขตบางขุนเทียน

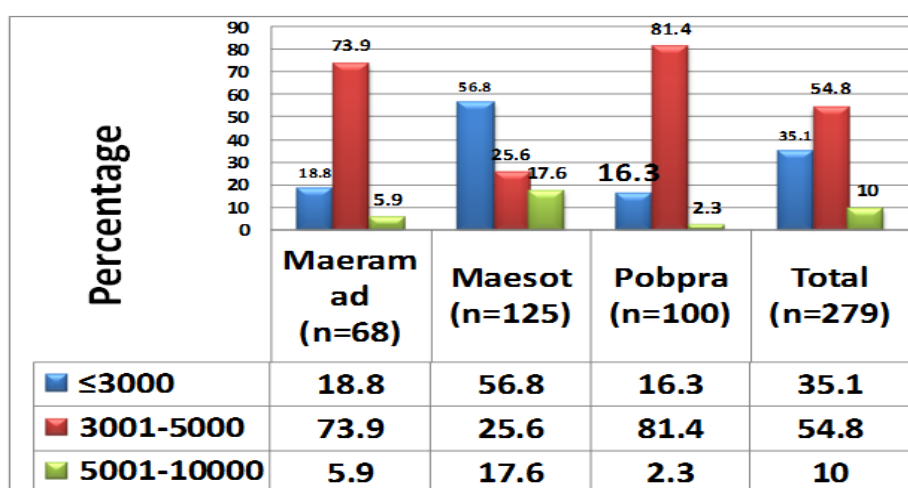
แรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานใน อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และเขตบางขุนเทียน จังหวัดกรุงเทพมหานคร มีรูปแบบการเคลื่อนย้ายมาจากชายแดนทางฝั่งพม่าที่ติดกับดินแดนประเทศไทย อาทิเช่น บริเวณอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ถือเป็นแหล่งอนุบาลแรงงานที่สำคัญโดยเฉพาะแรงงานชาวพม่า จากการลงสำรวจจำนวนประชากรในโครงการ Evaluation Adolescent Sexual Reproductive Health Project of Plan International in Tak Province. พบว่าแรงงานพม่าส่วนใหญ่เข้าไปทำงานระดับล่าง เช่น แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม แรงงานก่อสร้าง แรงงานภาคเกษตรกรรม และแรงงานรับจ้างรูปแบบอื่น ๆ ค่าจ้างแรงงานที่ได้รับเฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ประมาณ 3,001-5,000 บาท ซึ่งต่ำกว่าค่าแรงขั้นต่ำตามเกณฑ์พิจารณาอัตราค่าจ้างขั้นต่ำปี 2559 ที่กำหนดให้มีอัตราค่าจ้างวันละ 300 บาท เท่ากันทั่วประเทศ ซึ่งจากการเก็บข้อมูลแรงงานกลุ่มชาติพันธุ์ใน 3 อำเภอ คืออำเภอแม่สอด อำเภอพบพระ และอำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก พบว่าในภาคธุรกิจก่อสร้างซึ่งส่วนใหญ่ทำงานเทปูน ขนทราย ผสมปูน ค่าจ้างแรงงานจะราคาถูก เนื่องจากเป็นงานที่ไม่ต้องใช้ทักษะความเชี่ยวชาญ นอกจากนั้นแรงงานมักจะต้องทำงานเกิน 8 ชั่วโมงต่อวัน ซึ่งมากกว่าพื้นฐานตามสิทธิกฎหมายแรงงานที่กำหนด

สำหรับในภาคเกษตรกรรม พบว่าแรงงานพม่าส่วนใหญ่เป็นลูกจ้างดูแลไร่ดอกไม้ ดูแลสวนผลไม้ ฯลฯ แรงงานในภาคนี้เป็นลูกจ้างในลักษณะรายปี โดยส่วนใหญ่ค่าจ้างอยู่ที่วันละ 100 บาท – 150 บาท

นอกจากนั้นอำเภอแม่สอดเองยังถือว่าเป็น “เขตส่งเสริมการลงทุนพิเศษ” โดยคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (B.O.I) ที่ให้ผลประโยชน์ทางภาษีเป็นกรณีพิเศษแก่นักลงทุนเพื่อส่งเสริมการลงทุน จากลักษณะดังกล่าวทำให้มีโรงงานในภาคอุตสาหกรรม ทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่กว่า 300 โรงงานในเขตอำเภอเมืองแม่สอด (ชยชาติ ชูพันธ์, 2551) แรงงานข้ามชาติชาวพม่าที่เข้ามาทำงานในเขตเมืองแม่สอดจึงมักประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานเป็นส่วนใหญ่ ตัวเลขของผู้ที่ทำงานอยู่ที่ละประมาณ 100-1,000 คน (นุศรา มีเสน, 2541)

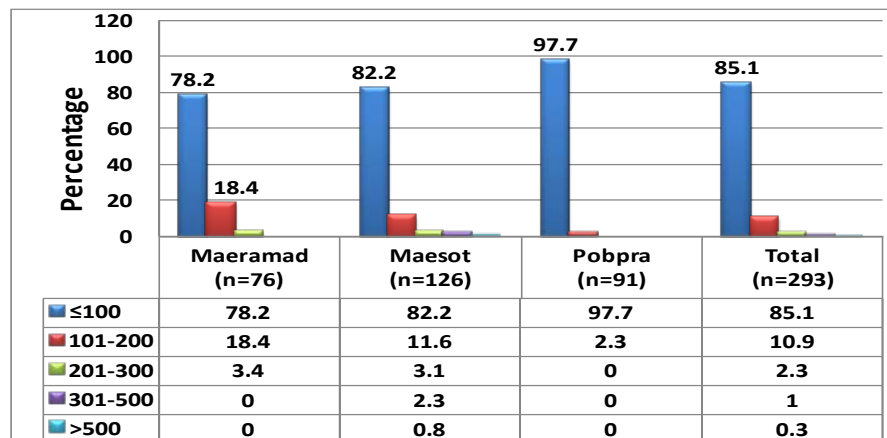
รูปที่ 1 ร้อยละของการแบ่งอาชีพตามอำเภอ

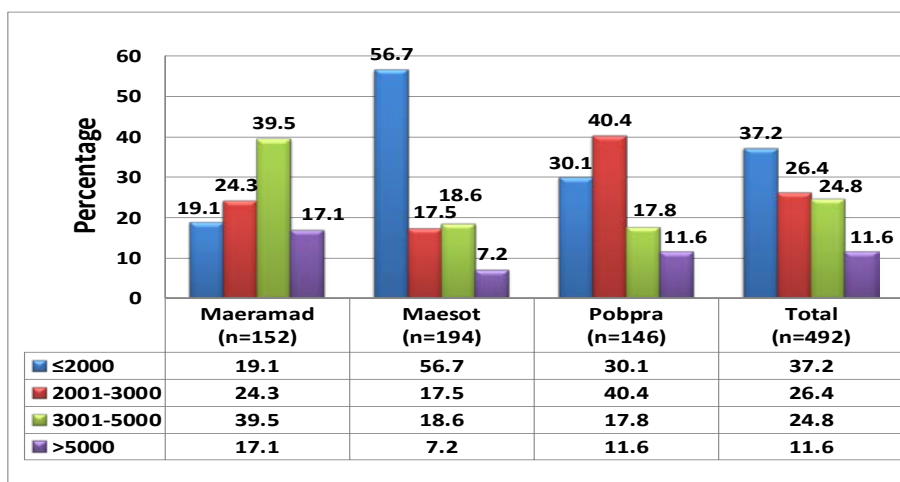
รูปที่ 2 ร้อยละของรายได้ต่อเดือนตามอำเภอ

จากอัตราค่าจ้างทั้งภาคอุตสาหกรรม การเกษตร หรือก่อสร้างล้วนมีค่าที่ผันกับค่าครองชีพของแรงงานข้ามชาติพม่า ดังจะเห็นได้จากค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันทั้งค่าอาหาร ค่ารักษาพยาบาล ค่าเช่าบ้าน ค่าใช้จ่ายดังกล่าวเป็นค่าใช้จ่ายเบื้องต้นที่แรงงานจะต้องหาได้ในแต่ละเดือน ไม่นับว่ามักจะมีค่าใช้จ่ายพิเศษที่เพิ่มเติม

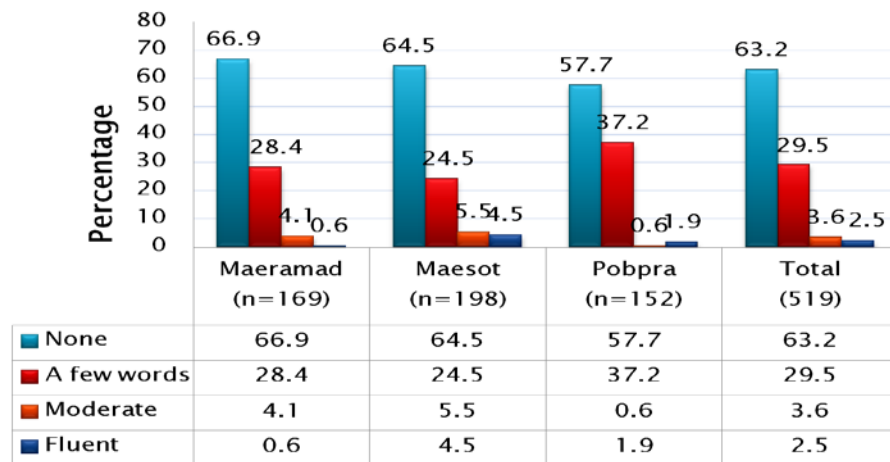
มาจากการอพยพย้ายเข้ามาทำงานในประเทศไทย เช่น การเดินทางเข้ามาทางอำเภอแม่สอด ผ่านชายแดนแม่สอด ค่าเดินทางเริ่มต้นจะต้องเสียค่าใช้จ่ายประมาณ 13,000-15,000 บาท รวมทั้งเสียค่านายหน้าสำหรับทางเข้าประเทศไทยประมาณ 14,000-17,000 บาทต่อคน การหางานทำส่วนใหญ่จะสมัครงานผ่านนายหน้าซึ่งจะมีทั้งที่เป็นคนไทยและชาวพม่า การเลือกที่อยู่อาศัยหรือสถานที่ทำงานมักจะต้องถามจากเครือญาติหรือคนรู้จัก เนื่องจากข้อจำกัดทางภาษา ที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ และความปลอดภัยในการทำงานแรงงานชาวพม่าจึงมักจะอยู่อาศัยร่วมกันเป็นกลุ่ม ทั้งกลุ่มเครือญาติ กลุ่มเพื่อน หรือคนรู้จัก ลักษณะการอาศัยดังกล่าวทำให้แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่จะอยู่กันแบบครอบครัวขยาย มีทั้งปู่ย่าตายาย พ่อแม่ และลูกหลานรวมกันอยู่ในบ้านหลังเดียว ซึ่งบ้านดังกล่าวมักจะปลูกอยู่ในที่ดินของนายจ้าง เป็นบ้านเช่าราคาตกอยู่ที่หลังละประมาณ 300 บาทต่อเดือน กระจายกันอยู่เป็นหย่อม ๆ รวมเป็นหมู่บ้านชั่วคราว ซึ่งการอยู่กันแบบครอบครัวใหญ่ก็ส่งผลต่อรายจ่ายของครอบครัวที่มากขึ้น ซึ่งมักจะไม่ใช่เพียงพอต่อค่าครองชีพของแรงงาน เนื่องด้วยความเป็นธรรมจากสิทธิการคุ้มครองแรงงานตามกฎหมายไทยนั่นเอง

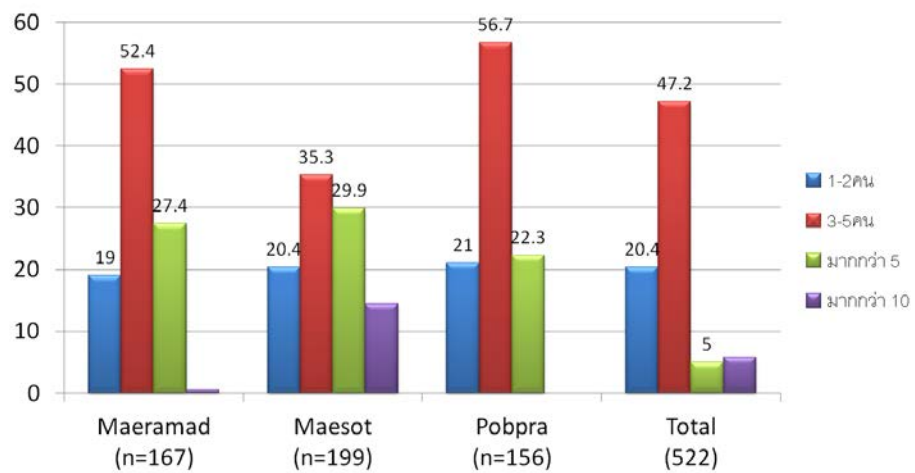
รูปที่ 3 ร้อยละของค่าใช้จ่ายรายเดือนแยกตามอำเภอ

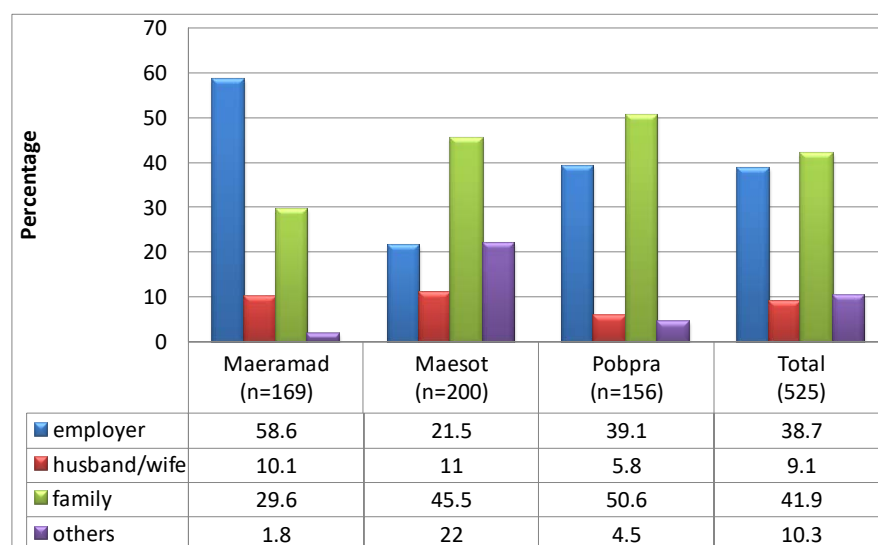
รูปที่ 4 ร้อยละของรายจ่ายค่าอาหารรายเดือนแยกตามอำเภอ

รูปที่ 5 ร้อยละของความสามารถในการใช้ภาษาไทยแยกตามอำเภอ

รูปที่ 6 ขนาดของครอบครัวแยกตามอำเภอ

รูปที่ 7 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

นอกจากรูปแบบการใช้ชีวิตของแรงงานชาวพม่าในอำเภอแม่สอด จากการลงเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่ารูปแบบการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานที่แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่เมื่อเข้าอพยพย้ายถิ่นเข้ามาแล้ว ในระยะแรก จะทำงานในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงกับชายแดน จนกระทั่งเริ่มพูดภาษาไทยได้ จึงเริ่มเคลื่อนย้ายครอบครัวเข้ามาทำงานในเมือง โดยเฉพาะบริเวณเขตบางขุนเทียน จังหวัดกรุงเทพมหานคร ถือเป็นอีกพื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจของแรงงานที่มักพบชุมชนชาวพม่าตั้งอยู่ โดยหลังจากเคลื่อนย้ายตนเองและครอบครัวเข้ามาสู่เมืองหลวง รูปแบบของวิถีชีวิตของแรงงานชาวพม่ามักจะปรับตัวตามความเป็นอยู่ของเมือง ซึ่งจากการลงเก็บข้อมูลสัมภาษณ์แรงงานชาวพม่าในเขตกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะเขตบางขุนเทียน ในบริเวณซอยม่วงสกุล แสมดำ ท่าข้าม และเอกชัย พบว่าในเขตบริเวณดังกล่าวจะมีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และเล็กจำนวนมาก ซึ่งตอบสนองต่อแรงงานข้ามชาติราคาถูกที่เข้ามาหางานทำ โดยแรงงานที่เข้ามาพื้นที่ไม่ได้เป็นแค่เพียงแรงงานภาคอุตสาหกรรมเพียงเท่านั้น แต่ยังเข้ามามีอาชีพอื่น ๆ เช่น เป็นพ่อค้าแม่ค้าขายของตามตลาดนัด ทำอาชีพเป็นคนเก็บเงินค่าโดยสารรถเมล์ เป็นคนขับรถ พนักงานเสิร์ฟ เป็นเจ้าของโต๊ะสนุ๊กเกอร์ เป็นต้น

โดยรูปแบบวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติชาวพม่าในเขตเมืองหลวง เช่น กรุงเทพมหานครก็ไม่ได้มีความแตกต่างจากแรงงานในขอบพรมแดน เช่น ประเด็นเรื่องการเข้าถึงสิทธิในการรักษาพยาบาลยังคงเป็นประเด็นสำคัญของตัวอย่างที่ทำให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำระหว่างประชาชนชาวไทย และแรงงานข้ามชาติชาวพม่า โดยจากการทำสำมะโนประชากรข้ามชาติในโครงการ การคาดประมาณประชากรข้ามชาติ เพื่อพัฒนาบริการอนามัยแม่และเด็กใน กทม. (ทัศนัย ชันตยาภรณ์ et al., 2556) พบประชากรสัญชาติพม่ามากที่สุดร้อยละ 84.4 รองลงมาคือ กัมพูชาและลาว ร้อยละ 11.0 และ 4.6 ตามลำดับ ในส่วนของหญิงข้ามชาติที่มีการอาศัยอยู่เป็นคู่ พบว่ามีสัญชาติพม่ามากที่สุด เช่นกัน คือ ร้อยละ 87.5 ส่วนกัมพูชาและลาว พบเพียงร้อยละ 8.0 และ 4.5 เท่านั้น

ทั้งนี้ จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ในเชิงคุณภาพพบว่าแรงงานข้ามชาติจำนวนหนึ่งที่พบกับปัญหาเรื่องการเข้าถึงบริการสุขภาพ ในประเด็นเรื่องการตั้งครรภ์และคลอดบุตรของผู้หญิงข้ามชาติ แม้ว่าผู้หญิงข้ามชาติจำนวนมากจะทำการฝากท้องที่โรงพยาบาลและคลอดโดยใช้สิทธิประกันสุขภาพ แต่ก็พบว่า นโยบายการประกันสุขภาพ อนุญาตให้ทำประกันสุขภาพได้เฉพาะกลุ่มแรงงานที่จดทะเบียนตามกฎหมายเท่านั้น และแม้ว่าจะมีโรงพยาบาลเอกชนในกรุงเทพมหานคร 1 แห่ง ที่เปิดทำประกันสุขภาพให้คนข้ามชาติที่สนใจจะทำในราคาเท่ากับประกันสุขภาพแรงงานข้ามชาติ แต่ก็ไม่ครอบคลุมการคลอดบุตร ดังนั้นจึงชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงที่ตั้งครรภ์ล่าสุดที่ศึกษานั้น มีสถานะเป็นแรงงานที่ต้องทำงานด้วยระหว่างการตั้งครรภ์ ยกเว้นในกลุ่มผู้หญิงข้ามชาติที่นับถือศาสนาอิสลามและฮินดู มีแนวโน้มที่จะไม่ได้ทำงานหรือหยุดงานไปเลยเมื่อการตั้งครรภ์ดำเนินไประยะหนึ่งแล้ว ซึ่งก็จะเห็นนโยบายดังกล่าวไม่ได้ส่งเสริมในแง่ของความปลอดภัยทางด้านสุขภาพของแรงงานข้ามชาติแต่อย่างใด (ทัศนัย ชันตยาภรณ์ et al., 2556)

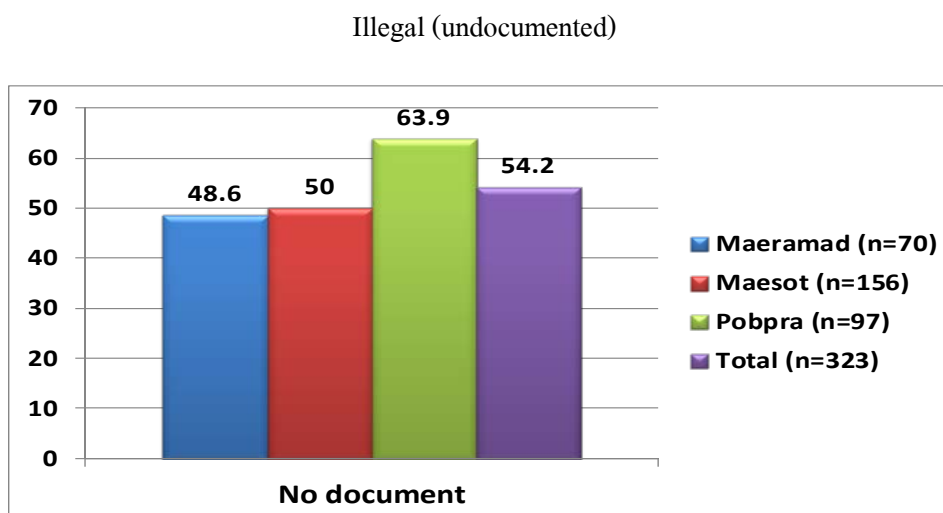
นอกจากนั้นสิทธิประโยชน์ทางสุขภาพของเด็กเล็กเองก็เป็นปัญหาสำคัญ เนื่องจากถึงแม้ว่ารัฐบาลจะเปิดโอกาสให้ทำประกันสุขภาพให้บุตรหลังคลอดได้ พบว่า มีเพียงร้อยละ 10.5 เท่านั้นที่ทำประกันสุขภาพให้กับลูก เนื่องจากผู้หญิงข้ามชาติทั้งหมดไม่ทราบว่าสามารถทำประกันสุขภาพให้ลูกได้ และไม่รู้จักสิทธิประโยชน์

อย่างไรก็ตาม นโยบายนี้ไม่มีความชัดเจนทำให้โรงพยาบาลรัฐจำนวนมากไม่เปิดทำประกันสุขภาพ ทำให้เด็กข้ามชาติที่เกิดมาสุขภาพไม่แข็งแรง

ในส่วนของแม่ข้ามชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยนั้นยังพบว่าไม่สามารถลาคลอดได้ตามกฎหมาย โดยแรงงานหญิงที่ทำงานรายวัน ทั้งกลุ่มที่มีการจดทะเบียนแรงงานตามกฎหมาย และกลุ่มที่ทำงานโดยไม่มีเอกสารใด ๆ หากลางานในวันใดก็จะไม่ได้เงิน รวมทั้งการลาหายจากงานไปเมื่อคลอดบุตร หากกลับมาทำงานเมื่อใดก็จะได้รับเงิน ส่วนแรงงานหญิงที่มีการจ้างเป็นรายเดือน โดยทั่วไปจะเป็นกลุ่มที่มีการจดทะเบียนแรงงานอย่างถูกต้อง ซึ่งภายใต้กฎหมายแรงงานสามารถลาคลอดได้ 90 วัน โดยไม่ต้องใช้ใบรับรองแพทย์ และได้รับเงินเป็นเวลา 45 วัน จากการศึกษาพบว่าในกลุ่มนี้การลาป่วยนั้นสามารถทำได้โดยยังได้รับเงินในวันทีลา โดยต้องมีใบรับรองแพทย์ แต่หากเป็นการลาคลอด ก็จะไม่ได้รับเงินใด ๆ จนกระทั่งกลับเข้าทำงาน ซึ่งเป็นความไม่ชอบธรรมในการได้รับสิทธิในการเข้าถึงการบริการทางสุขภาพที่ไม่เท่าเทียมกับประชาชนคนไทย

รูปแบบการย้ายถิ่นกับสถานะทางบุคคลที่เลือกราง

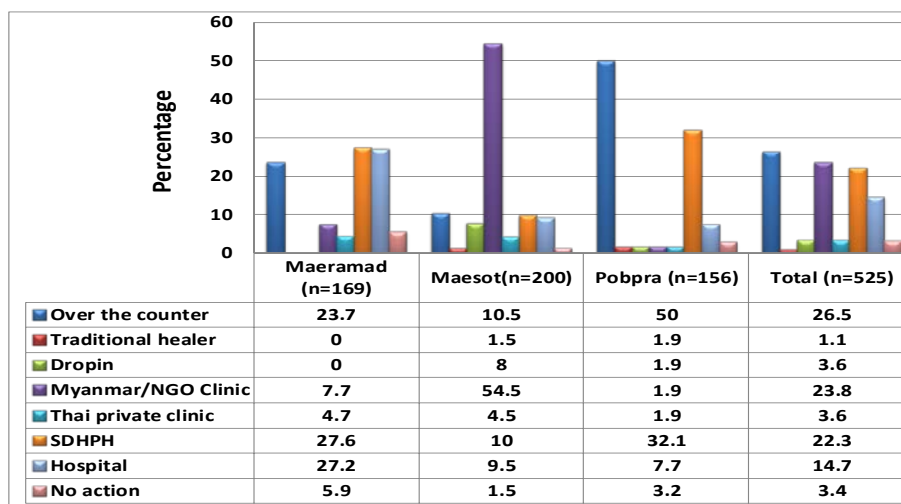
สำหรับวิถีชีวิตของแรงงานรับจ้างในเขตชายแดนหรือเขตเมืองหลวง เมื่อย้ายถิ่นฐานเข้ามาทางชายแดนส่วนใหญ่จะไม่พบเอกสารการเข้าเมืองที่ถูกกฎหมาย เนื่องจากแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่ข้ามเขตแดนเข้ามาทางจุดผ่อนปรนบริเวณริมแม่น้ำเมย แรงงานชาวพม่าส่วนหนึ่งเพิกเฉยต่อการทำเอกสารสิทธิอย่างถูกต้อง เนื่องจากตนเองสามารถข้ามไปมาระหว่างชายแดนพม่า-ไทย ได้ตลอดเวลา ดังนั้นเส้นแบ่งเขตที่ทางการทำขึ้นมาจึงไม่มีผลต่อความคิดของชาวพม่าแต่อย่างใด

รูปที่ 8 ร้อยละของผู้ย้ายถิ่นฐานที่ไม่มีเอกสารแยกตามอำเภอ

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าพรมแดนรัฐชาติสมัยใหม่ในความคิดของแรงงานจะไม่มีก็ตาม แต่ในความเป็นจริงสถานะของแรงงานกลุ่มนี้ก็มีความเปราะบางเป็นอย่างมาก หลายคนต้องจำยอมรับสภาพได้รับค่าจ้างขั้นต่ำต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนด ไม่กล้าเข้าสู่กลไกการเรียกร้องตามสิทธิตามกฎหมาย และแรงงานกลุ่มนี้ยังไม่สามารถเข้าถึงบริการทางสุขภาพได้แม้ว่าจะมีนโยบายจากกระทรวงสาธารณสุขให้ขยายประกันสุขภาพให้กับ

แรงงานกลุ่มนี้ก็ตาม แต่กลับพบว่าหลายโรงพยาบาลปฏิเสธในการซื้อประกันสุขภาพ ซึ่งจากการเก็บข้อมูลที่จังหวัดตาก⁶ จะพบว่ากลุ่มประชากรที่ให้สัมภาษณ์มีถึง 94% ที่ไม่มีประกันสุขภาพ รวมถึงเมื่อครอบครัวต้องเผชิญกับปัญหาเรื่องสุขภาพ ส่วนใหญ่หน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือก็จะเป็นองค์กรเอกชนมากกว่าหน่วยงานจากภาครัฐ ซึ่งถือเป็นองค์กรหลักในการดูแลสิทธิของบุคคลตามกฎหมาย

รูปที่ 9 ประเภทของบริการสุขภาพแยกตามอำเภอ

ในกลุ่มประชากรข้ามชาติที่อยู่อาศัยอย่างผิดกฎหมาย มีจำนวนมากที่ไม่กล้าเปิดเผยตัวเพื่อเข้ารับการรักษา เพราะกลัวการถูกจับและส่งตัวกลับประเทศต้นทาง ซึ่งในทางปฏิบัติพบว่า การจับตัวผู้ป่วยข้ามชาติส่งไปยังสถานกักตัวคนข้ามชาติโดยสำนักงานตำรวจตรวจคนเข้าเมือง เพื่อรอส่งตัวกลับยังปรากฏอยู่อย่างต่อเนื่อง (ทัศนัย ชันตยาภรณ์ et al., 2556) ดังนั้นแรงงานข้ามชาติจำนวนมากจึงไม่กล้าไปรักษายังสถานพยาบาล เมื่อเจ็บป่วยส่วนใหญ่จึงทำการรักษาตามแบบพื้นบ้าน หรือหายากินเอง เป็นต้น

นอกจากแรงงานที่เข้ามาโดยไม่มีเอกสารที่ถูกต้อง และลักลอบเข้ามาอย่างผิดกฎหมายแล้วนั้น แรงงานข้ามชาติที่พบในจังหวัดตากยังปรากฏรูปแบบการเข้ามาทำงานอีก 2 รูปแบบ คือ 1. แรงงานที่เข้าเมืองผิดกฎหมาย แต่ได้รับการผ่อนผันชั่วคราว แรงงานดังกล่าวมักได้รับการขึ้นทะเบียนถือบัตรประจำตัวผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน (บัตรชมพู) มีเลขบัตรประจำตัว 13 หลัก ขึ้นต้นด้วยเลข 00 สถานะของแรงงานดังกล่าวได้รับการผ่อนผันให้อยู่ในประเทศชั่วคราว ประเภทที่ 2. แรงงานที่เข้าเมืองถูกกฎหมาย มีหนังสือเดินทาง ทั้งหนังสือเดินทางชั่วคราว จากการพิสูจน์สัญชาติ และแรงงานที่ถือหนังสือเดินทางจากบันทึกข้อตกลง (MOU)

แรงงานทั้งสองประเภทถึงแม้จะมีสถานะบุคคลทางกฎหมายดีกว่าแรงงานที่ลักลอบเข้ามาแต่สถานะทางสิทธิมนุษยชนในเรื่องพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทั้งในเรื่องของสิทธิในการรักษาพยาบาลและบริการ สิทธิในการทำงานและได้รับการคุ้มครองแรงงานตามกฎหมาย สิทธิการศึกษา และสิทธิในการครอบครองที่อยู่อาศัย ก็ยังคงอยู่ในภาวะการที่ถูกละเลยความมั่นคงในชีวิตในระดับปัจเจกบุคคล

⁶งานวิจัยในโครงการประชากรข้ามชาติในพื้นที่อำเภอแม่สอด อำเภอแม่ระมาด และอำเภอพบพระ จังหวัดตาก โครงการ Healthy Sexuality

สรุป

บทเรียนเรื่องสิทธิจากแคนาดาถึงประเทศไทย

จากสถานการณ์เกี่ยวกับการเมืองและสังคมของโลกในกระแสนิยม ปัจจุบันหลายประเทศต่างพบกับปัญหาเรื่องความไม่ชอบธรรม และการจำกัดสิทธิมนุษยชนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่อย่างหลากหลายในขอบเขตพื้นที่ของรัฐชาติสมัยใหม่ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์แอฟริกา กลุ่มชาติพันธุ์โรฮิงญา หรือแม้แต่กลุ่มชนพื้นเมืองในประเทศอาณานิคมทั้งหลายของอังกฤษและอเมริกา เป็นต้น แต่ด้วยกระบวนการและกลไกของสังคมสมัยใหม่เองที่ได้สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของวัฒนธรรมโลก จึงเกิดกระบวนการสร้างอัตลักษณ์และการต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของตนและของกลุ่มขึ้นมา จากเดิมที่ผู้อพยพหรือแรงงานข้ามชาติต่าง ๆ ที่เข้ามายังประเทศที่เจริญแล้ว และไม่ได้รับสิทธิใด ๆ ในประเทศไทย หรือแม้แต่การคุ้มครองทางกฎหมายใด ๆ ในยุคสมัยใหม่เองที่ปรากฏการเคลื่อนไหวรูปแบบใหม่ขึ้น นั่นคือกลุ่มผู้อพยพ หรือแรงงานข้ามชาติไม่ยอมถูกลดทอนเข้ากับความหลากหลายหลักของประเทศนั้น ๆ อีกทั้งยังยืนยันที่จะดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง (ฟูคุตะ-พาร์, ซากิโกะ, 2547: 18, 32) เนื่องจากประชาชน และรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ เริ่มตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในตอนปลายศตวรรษที่ 20 ถึงต้นศตวรรษที่ 21 ต่างก็เรียกร้องและพยายามที่จะจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในยุคหลังสมัยใหม่นี้ เพื่อให้วัฒนธรรมที่แตกต่างดำรงอยู่ได้อย่างสันติ และมีสิทธิเท่าเทียมกัน

ดังเช่นในประเทศแคนาดา ประชาชนให้รัฐ Quebec ที่ใช้ภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาหลักได้ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมือง และเรียกร้องให้เคารพและให้เกียรติต่อวัฒนธรรมของพวกเขา การเคลื่อนไหวทางการเมืองรัฐ Quebec กับแคนาดา ได้เปิดประเด็นเรื่องสิทธิของปัจเจกกับสิทธิของกลุ่ม ซึ่งรู้สึกถึงความไม่เท่าเทียมและความอยุติธรรม ซึ่งในที่สุดนโยบายของรัฐบาลได้เปลี่ยนแปลง และเกิดนโยบายสำหรับผู้อพยพ การอ้างสิทธิในที่ดินการปกครองตนเอง การมีอิสระในการใช้ภาษาและวัฒนธรรมของตน นโยบายพหุวัฒนธรรมของประเทศแคนาดาจึงเป็นต้นแบบที่สำคัญต่อความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรมที่ปรากฏขึ้นในสังคมไทย (Kymlicka, 1995) ซึ่งกระบวนการสร้างความชอบธรรมให้เกิดขึ้นกับปัจเจกโดยเฉพาะผู้อพยพที่เป็นแรงงานนั้น พื้นฐานเดิมการเชื่อในอิสระของปัจเจกที่ต้องเคารพสิทธิของผู้อื่น แต่สิ่งที่แนวคิดพหุวัฒนธรรมเสนอนั้นกลับมองว่าการเชื่อในสิทธิของปัจเจกทำให้มองไม่เห็นสิทธิของกลุ่ม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการรวมกลุ่มทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ดังนั้นกลุ่มชาติพันธุ์ควรได้รับการปกป้องสิทธิของกลุ่มไม่ต่างไปจากสิทธิร่วมของกลุ่มวัฒนธรรมของประเทศ โดย Gerd Baumann นักวิชาการทางด้านพหุวัฒนธรรมอีกท่านหนึ่งยังได้เสนอว่า สิทธิ 3 ประเภทที่ควรต่อสู้เรียกร้องคือ 1. สิทธิพลเมือง (civil rights) 2. สิทธิมนุษยชน (human rights) และ 3. สิทธิชุมชน (community rights) โดยการเคลื่อนไหวทั้ง 3 รูปแบบนี้จะนำมาสู่การได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันต่อชนกลุ่มน้อย ผู้อพยพ หรือแม้แต่แรงงานข้ามชาติที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทย

อย่างไรก็ตามนอกจากกรณีการเรียกร้องสิทธิของชนพื้นเมืองในรัฐควิเบกแล้ว ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พื้นที่ใกล้เคียงก็มีการเคลื่อนไหวของบทเรียนเกี่ยวกับการเรียกร้องต่อสิทธิในความเป็นพลเมืองที่เท่าเทียมกันของชาติพันธุ์ เช่น กรณีการประชุมปางโหลงศตวรรษที่ 21” (The 21st Century Panglong

Conference) ซึ่งเป็นการประชุมระหว่างตัวแทนกองทัพพม่า รัฐบาล และตัวแทนจากกลุ่มชาติพันธุ์ในพม่า เพื่อหาแนวทางสันติภาพในพม่าเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2559

ย้อนกลับไปที่เมื่อปีค.ศ. 1947 เมื่อสนธิสัญญาปางโหลงเกิดขึ้น โดยรัฐบาลอังกฤษใช้วิธีลดทอนอำนาจรัฐชาติของพม่า ซึ่งเคยมีอำนาจเหนือรัฐชาติพันธุ์อื่น ๆ ให้กลายเป็นเขตปกครองที่มีสถานะเทียบเท่ากับกลุ่มชาติพันธุ์ และยกระดับกลุ่มชาติพันธุ์ในพม่าให้มีสิทธิเท่าเทียมพม่า ซึ่งต่อมารัฐบาลพม่าเริ่มต้นจากนโยบาย “ทำให้เป็นพม่า” (Burmalization) ของรัฐบาล อู นู และต่อมายอดมาเป็น นโยบาย “วิถีพม่าสู่สังคมนิยม” (The Burmese Way to Socialism) ของรัฐบาลเผด็จการของ เนวิน ทำให้สำนักทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลง ความไม่ชอบธรรมของสิทธิความเป็นพลเมืองเริ่มเลือนรางหายไป ตัวตนของสำนักความเป็นชาติพันธุ์ถูกกลืนกลายเป็นหนึ่งเดียว คือ ความเป็นพม่า สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลต่อความมั่นคงทางการเมืองพม่าเป็นอย่างยิ่ง กว่า 70 ปี ที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในพม่าเปลี่ยนตัวเองเป็นกองกำลังติดอาวุธ เพื่อต่อสู้กับรัฐบาลพม่าในการเรียกร้องสิทธิความเป็นตัวตน จนกระทั่งปัจจุบันในการเริ่มต้นการประชุมปางโหลงศตวรรษที่ 21 ที่รัฐบาลภายใต้การนำของนางอองซาน ซูจี ได้พยายามสร้างนโยบายภายใต้ความหลากหลายของชาติพันธุ์ ด้วยการประกาศจัดตั้งคณะที่ปรึกษาเพื่อยุติการละเมิดสิทธิมนุษยชนในรัฐยะไข่ โดยมี “โคฟี อันนัน” อดีตเลขาธิการสหประชาชาติทำหน้าที่เป็นประธาน และถึงแม้ว่านโยบายดังกล่าวอาจมีวาระซ่อนเร้นทางการเมือง แต่รูปแบบการดำเนินการนโยบายดังกล่าวถือเป็นพัฒนาการสำคัญของการเริ่มต้นเปลี่ยนแปลงรูปแบบความไม่ชอบธรรมที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งมีสิทธิทางพลเมืองเท่า ๆ กับประชาชนอื่น ๆ ในรัฐชาติต่าง ๆ ทั่วโลก

จากบทเรียนตัวอย่างทั้งจากชนพื้นเมืองในรัฐควิเบก หรือกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศพม่าคงเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญต่อการพยายามแก้ไขปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เกิดขึ้นกับกลุ่มแรงงานข้ามชาติ ที่หากว่ากรอบคิดหรือมโนทัศน์ของสังคมไม่เปลี่ยนแปลง และยังคงทุกอย่างเป็นลักษณะเชิงเดี่ยวที่ไม่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม สังคมแห่งสิทธิเสรีภาพก็อาจจะยังคงเป็นโลกอุดมคติที่พบเห็นได้แค่ในหนังสือทางวิชาการเพียงเท่านั้น

แหล่งทุน

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาเครือข่ายวิชาการความเป็นธรรม เครือข่ายวิชาการเพื่อสังคมเป็นธรรม (JuSNet) สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

บรรณานุกรม

- UN Population Division. (2002). *International migration report 2002*. United Nations Publications.
- International Migration and Development. (2006). UN statistics show migration as a dynamic force in global development. Retrieved from UN News website: <https://news.un.org/en/story/2006/09/191882-un-statistics-show-migration-dynamic-force-global-development>
- Kymlicka, W. (1995). *Multicultural citizenship: A liberal theory of minority rights*. Clarendon Press.

- Winichakul, T. (1994). *Siam mapped: A history of the geo-body of a nation*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Winichakul, T. (2000a). *Civility and Savagery: Social Identity in Tai States* (Andrew Turton). London: Curzon Press.
- Winichakul, T. (2000b). *The Others Within: Travel and Ethno-Spatial Differentiation of Siamese Subjects 1885-1910*. 38–62.
- กฤตยา อาชวนิจกุล, พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร. (2548). คำถามและข้อท้าทายต่อนโยบายรัฐไทยในการจัดการปัญหาสิทธิชุมชนและสิทธิของแรงงานข้ามชาติ. กรุงเทพฯ: บริษัทเอดิสัน เพรส โปรดักส์.
- ขวัญชีวัน บัวแดง. (2552). สุขภาพของแรงงานข้ามชาติกับการเข้าถึงบริการสาธารณสุขของรัฐ. *วารสารสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 20(1), 145–172.
- ชยชาติ ชูพันธ์. (2551). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานจัดระบบแรงงานต่างด้าวภาคอุตสาหกรรมในเขตพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ. Retrieved from <https://arit.kpru.ac.th/ap/e-dcms/?nu=info&id=521>
- ทัศนัย ชันทยาภรณ์, นัฐวุฒิ สิงห์กุล, นงลักษณ์ ดิษฐวงษ์, พสุภา ชินวรโสภาค, ศศิธร ศิลปวัฒนา, & กฤติกา พนาธนาสาร. (2556). การคาดประมาณประชากรข้ามชาติเพื่อพัฒนาบริการอนามัยแม่และเด็กในกทม. องค์การแพธ (PATH): สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. Retrieved from <https://kb.hsri.or.th/dspace/handle/11228/3932>
- นุศรา มีเสน. (2541). แรงงานบังคับกับการยึดหนังสือเดินทางแรงงานข้ามชาติ. *มติชนรายวัน*.
- พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร. (2551). คนต่างด้าวสำหรับประเทศไทย: คือใครบ้าง? รัฐไทยต้องคุ้มครองไหม? อย่างไรกัน? *วารสารผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา*, 1(1).
- ฟูกุเด-พาร์, ซากิโกะ. (2547). รายงานการพัฒนาคน 2547: เสรีภาพทางวัฒนธรรมในโลกที่หลากหลายวันนี้. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2554). *ปรับโครงสร้างชนบทไทยกับปัญหาที่มองไม่เห็น* ใน ปกป้อง จันวิทย์ (บ.ก.), *ปาฐกถา 60 ปี เศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์-ปาฐกถา: กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์.